

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 2 • NR 18 • 1968 • SIDE 345–353

Kabelslægtens våben og vasaller *Af Troels Dahlerup*



SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heraldininen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

Kabelslægtens våben og vasaller

Af Troels Dahlerup

I NUMMER 17 af dette tidsskrift, p. 303 ff, behandlede jeg det spørgsmål, hvorfor så mange danske adelsbreve fra 1400-tallet ikke blot udstedtes af kongen på forbøn af en højadelsmand, men at den således nyadledede tilmed meget ofte modtog sin velynders våben, det være sig slavisk efterlignet eller i let gennemskuelig brisure. I modsætning til den tidligere udbredte opfattelse, at våbenoverensstemmelse normalt indicerer slægtskab, opstillede jeg den hypotese, at det — i hvert fald i første halvdel af århundredet — langt fra var usædvanligt, at en højadelsmand, storgodsejer eller eventuelt en højadelig biskop belønnede sine administrative medhjælpere, ridefogeder, godsbestyrere m. m. ved — som det ofte direkte kommer til udtryk i adelsbrevet — »for tro tjeneste« at skaffe sin »svend« eller »tjener« et kongeligt adelsbrev med skjold og hjelm, og at det da ifølge tidens skik og brug (måske ligefrem heroldkollegiets praxis?) hørte sig til, at den nyadledes våben blev overensstemmende med velynderens.

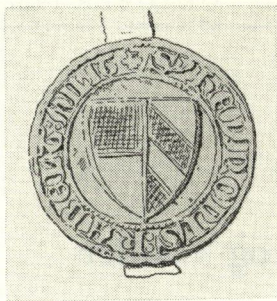
I bevisførelsen spillede et par adelsbreve udstedt af hr. Lyder Kabel og hustru fru Mette Jensdatter (Due) en betydelig rolle. Men ikke blot indsamlingen af dette materiale voldte betydelige kvaler; også benyttelsen og

fortolkningen heraf krævede en større fordybelse, end der den gang var lejlighed til. Da det imidlertid nu er lykkedes at opklare de fleste hertil hørende problemer på en måde, der bidrager til at uddybe de tidligere fremsatte teorier, følger hermed en fortsættelse.

Selve Kabelslægten var af nordtysk, nærmere bestemt mecklenburgsk oprindelse og hed oprindelig *Kabolt*¹⁾. Den store tyske indvandringsbølge i 1300-tallet bragte også medlemmer af denne slægt til Danmark; men selvom flere erhvervede sig betydelig rigdom og indflydelse, blev slægten aldrig talrig her, og allerede ca. 1440 uddøde den danske gren i mandslinien med ovennævnte hr. Lyder, med hvis broderdatter Elsebe den 1462 totalt uddøde her i landet²⁾. Dens våben fremgår klart og utvetydigt af de førte sigiller, der indeholder et lodret delt skjold, hvis første felt (dexter) atter var tværdelt, medens andet felt (sinister) var tre gange skrådelt³⁾; desværre bringer seglene os ingen efterretning om våbenets farver (se fig. 1).

Jens Poulsen "Stråle"s adelsbrev

Medens hr. Lyder Kabel især ejede gods på Lolland, besad hans hustru Mette Jensdatter (Due) bl. a. gods på



1. Segl for Heyne Kabel eller Kabolt, »S. Heynonis Kabolt Milit«, 1360–64. Efter Henry Petersen: Danske adelige Sigiller fra det XIII og XIV Aarhundrede, 1897, nr. 533. Dette våben er i alt væsentligt det samme som førtes af de senere Kabeler og af Jens Poulsen.

Mors, en ø, hvis senmiddelalderlige adelsslægter specielt belyses af Johannerklosteret Dueholms brevbog, og det ofte højst detaljeret. Heri finder vi således et testamente af 1454, hvori en iøvrigt lidt betydende lavadelsmand *Jens Poulsen* betænkte klosteret⁴). For dette var det af betydning at kunne fastslå det modtagne gods' adelsprivilegier, dvs. dets skattefrihed, hvorfor man lod såvel *Jens Poulsens* adelsbrev som hans adkomst på det testamenterede gods indskrive i brevbogen. Takket være denne omhu kan vi nu konstatere, at denne *Jens Poulsen* »Stråle« blot få år før (1452) var blevet adlet af Christiern I; og ikke blot var dette sket på forbøn af fru Mette, hvis »tjener« han i adelsbrevet udtrykkeligt benævnes, men derudover skænkede hun ligefrem denne »sin tro svend« lidt jord, altså forsynede ham med en »startkapital«⁵).

Efter min ovenanførte hypotese skulle man nu vente, at denne *Jens Poulsen* gennem sit adelsbrev havde modtaget et våbenskjold med fru Mettes (eller eventuelt hendes nu afdøde mand

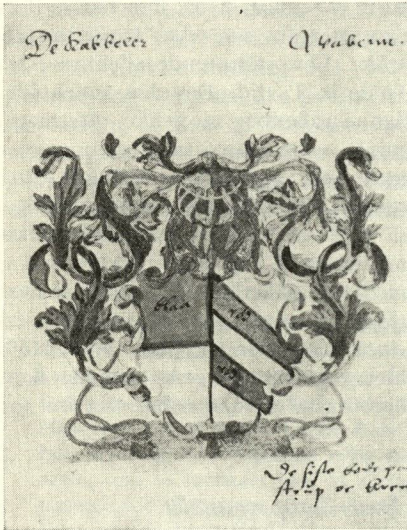
Lyder Kabels) våben. At der i stedet tildeles ham et våben med delt skjold i blå og hvidt (dansk middelalderlig heraldisk terminologi bruger vist altid betegnelsen »hvid« for *sølv*) med to pile (»stråler«) i de modsatte farver, kan dog tænkeligt skyldes, at hans familie tidligere havde ført våben. Thi selvom den i 1700-tallet af Erik Pontoppidan anførte tradition, at allerede *Jens Poulsens* fader *Poul Torstensen* skulle være blevet adlet af Erik af Pommern⁶), næppe kan bevises, var samme *Poul Torstensen* i hvert fald en person af stand, der igennem flere år havde været herredsfoged på øen Mors, en stilling, der i hvert fald krævede et segl.

Poul Jensens adelsbrev

Men også fru Mettes mand skal have skaffet en af sine svende frihed og frelse; thi Nyt dansk Adelslexikon anfører⁷), at hans svend *Poul Jensen* 8/9 1441 opnåede adelsbrev og det, som sig hør og bør, med hr. Lyders eget våben. At finde frem til kilden for denne meddelelse viste sig højst vanskeligt, idet selve Kabel-stamtavlen i Adelsaarbogen intet havde herom; først under »Rettelser og Tilføjelser«⁸) meddelte bind XVIII, at dette adelsbrev skulle være udstedt af Erik af Pommern, samt at kilden beroede i det svenske Riksarkiv. Jeg skrev naturligvis straks dertil, men fik det nedslående svar, at en undersøgelse havde været negativ — som det vil fremgå af det følgende, af gode grunde. Heldigvis havde man i Stockholm også forespurgt diplomatarieredaktøren dr. Jan Liedgren, der henledte min opmærksomhed på den såkaldte Collectio Rönbeckiana i Lunds Universitetsbibliotek. Denne samling var opstået derved, at en genealogisk interesseret

provst Rönbeck som rigsdagsmand i begyndelsen af 1800-tallet i ledige stunder havde forsket i Stockholm, og ved en henvendelse til universitetsbiblioteket modtog jeg omgående xerox-kopier af de relevante passager. Deraf fremgik, at provsten havde foretaget en fuldstændig afskrift af det søgte adelsbrev⁹⁾, og at hans kilde var pagina 130 i »Wapnboken i Ricks Arkivet in 4to«.

Nu var en række forhen i Riksarkivet i Stockholm liggende slægtebøger af skånsk (og dermed også dansk) indhold i 1906 blevet overført til Landsarkivet i Lund, hvorfor jeg forespurg-



2. Aftegning i Niels Krag's våbenbog p. 130 af det våben som Poul Jensen i 1426/1441 på Lyder Kabels forbøn fik af Erik af Pommern. Øverste felt dexter er farvelagt rødt, men oven i feltet er senere skrevet »blaa«; de to skråbjælker er blå, men på dem er senere skrevet »rød«, svarende til adelsbrevets tekst. Måske har det medvirket til denne rettelse, at våbenet fejlagtigt er blevet opfattet som tilhørende »de Kabbeler«, således som der står øverst på siden. Rigsarkivet.

te, om denne våbenbog tænkeligt fandtes dér. At jeg var inde på rette spor, fremgår af, at jeg modtog det svar, at der i en såkaldt »Sophia Brakes vapnbok« hele to steder var indført referater af dette adelsbrev, den ene gang tilmed med en (ret primitiv) våbentegning¹⁰⁾. Det var dog klart, at disse kortfattede udtog ikke kunne være kilden til provst Rönbecks udførlige afskrift, hvorfor jagten måtte fortsættes.

På dette tidspunkt modtog jeg brev fra dr. Liedgren, at kun en del af de dansk-skånske slægtebøger var sendt til Lund, idet så sent som 1929 en lignende samling (som led i en større arkivudveksling) var overdraget — det danske Rigsarkiv! Specielt henledte han min opmærksomhed på den såkaldte *Niels Krag's våbenbog*, der netop var i kvartformat¹¹⁾. Endelig opklaredes gåden, thi heri fandtes, netop pagina 130, et nydeligt farvelagt Kabel-våben (se fig. 2), og på den hertil modstående venstreside var gengivet det eftersøgte adelsbrev, hvis text (i let moderniseret sprogform) kan læses side 349.

Niels Krag som beraldiker

Nu er det ofte således, at har man klaret ét problem, dukker dermed gerne to nye op, og glæden over at have fundet denne fuldstændige afskrift af det gamle adelsbrev blandedes unægtelig med den sørgelige vished om, at i hvert fald brevets dato »Haderslev 1441« måtte være i bund og grund forkert. Thi den to år før afsatte kong Erik kunne — bosat på Gotland, som han jo var — naturligvis ikke udstede gyldige danske adelsbreve, og i hvert fald ikke i *Haderslev*, som nu lå i hans sejrende modstander den holstenske greves område.

Atter er vi så heldige at kunne skaffe os nærmere underretning om denne sag. Vi vender os da igen til den lille ø Mors, om hvis forhold vi ikke mindst takket være Dueholms Diplomatarium er velunderrettet. Her finder vi Poul Jensens søn *Jens Poulsen* — ikke at forveksle med *Jens Poulsen »Stråle«* — som jordejer, selvom han havde valgt den gejstlige stand og i flere år virkede som præst, 1471–78 i Kettrup, 1480–94 i Sønner Hå i Thy¹²⁾. Han ønskede at ende sine dage, ikke i Dueholm, men i Voer kloster på Horsens-kanten, og følgelig testamenterede han dette kloster noget jordegods, hvorefter klosteret, ganske som vi så Dueholm gøre det, skaffede sig kopi af såvel adkomstbreve på det pågældende gods som af selve det adelsbrev, der sikrede godset skattefrihed.

Med reformationen overtog kronen klostergodset og dermed naturligvis også klosterarkivet, som efter nogen tids forløb førtes til det nærliggende Skanderborg slot. I 1606 beordredes et par embedsmænd i det kongelige cancelli til at gennemgå og registrere dette arkiv, til alt held for os; thi selvom samtlige de originale dokumenter nu er gået tabt, er lykkeligvis den *Skanderborgske Registratur* i god behold. Og i udgaven heraf finder vi da¹³⁾ indført et »Konningh Erichs breff, adt hand haffuer vndt Pouell Jensen met hans affkomme frihedt och frelse och 4 gaarde till eiendomb och skiold och hielm. Daterit mcdxxvi.« At dette 1426 daterede brev er identisk med vort ovennævnte brev af »1441« kan heldigvis fastslås med fuld sikkerhed. Ikke blot svarer de i »1441« udførligt opregnede (fire) gårde i tal til 1426-brevets »4 gårde«; i den Skanderborgske Registratur anføres tillige umiddelbart efter dette 1426-daterede adelsbrev på 4 (ikke nærmere specificerede) gårde

en dom af kong Hans 1501 til præsten Jens Poulsen på netop det i 1441-brevet anførte gods.

Hertil kommer yderligere, at vi kan sandsynliggøre en forbindelse imellem den Skanderborgske Registratur (med brev dateret 1426) og Niels Krag med våbenbogen (hvori dateringen »1441«). I sit genealogisk-heraldiske studium støttedes *Niels Krag* betydeligt af sin stilling som cancelliembedsmand, fra 1603 til 1610 endog øverstesekretær, dvs. at han må have haft uhindret adgang til de gamle arkiver. Specielt interesserede han sig efter våbenbogen at dømme for gamle adelsbreve, og ikke få kender vi nu alene fra netop hans våbenbog, hvori han har indført excerpter fra nu tabte cancelliprotokoller, bl.a. vedrørende adelsbreve fra Frederik I's tid. Desuden indeholder denne våbenbog en række, ofte meget gamle, våben uden farvelægning, men med navn og årstal, og William Christensen har formodet, at hans kilde i så fald var sigiller fra gamle dokumenter¹⁴⁾. I adskillige tilfælde kan vi med stor sikkerhed gå ud fra, at hans viden stammer fra dokumenter fra *Antvorskov kloster*, hvis arkiv 1607 blev registreret, ganske som de skanderborgske aktstykker blev det året før.

Dateringsspørgsmålet

Selvom det umiddelbart er indlysende, at dateringen »1441« må være forkert, er dette desværre intet bevis for, at 1426 er det rette, idet romertal — som enhver, der har arbejdet med disse, ved — meget let misforstås¹⁵⁾. Det er muligt, at et oprindeligt »1426«, dvs. *mcd xx vi*, for en afskriver omkring 1600 kan fejllæses på flere måder, idet vi erindrer, at der givet har været flere mellemled fra registreringen 1606 til

våbenbogen (sandsynligvis har registratørens forfatter samtidig foretaget en fuldstændig afskrift af adelsbrevet til glæde for sin chef, Niels Krag, som han vidste, havde interesse for sligt, en afskrift, der siden blev afskrevet i våbenbogen). På denne tid fik et *v* ofte en lang, y-lignende nedstreg, som tilmed atter kunne føres op og afsluttes med en krølle, på hvilken måde adelsbrevets afsluttende *vi* med lidt god vilje (og en hel del sjuskeri) kunne tænkes at blive til et *xxi*, dvs. at rebussen »1441« (mcdxx xxi) derved kan løses = 1426 (mcdxx vi).

Men heldigvis er der herudover flere kriterier for at fastholde denne dato. At brevet nævner *dronning Philippa* som levende, viser, at det må være ældre end hendes dødsdag 5/1 1430. Dernæst ved vi fra svenske (svensk-finske) kilder, at Erik af Pommern udstedte adelsbreve under sine sønderjyske felttog¹⁶), og da han i juli 1426 var i Flensborg og sidst på måneden

begyndte belejringen af Slesvig, er der således al mulig grund til at henlægge dette adelsbrev til netop denne tid¹⁷).

Medens det for middelalderlige hændelser ofte vil være fuldt ud tilfredsstillende med en blot relativ datering, er det derimod specielt af heraldiske årsager vigtigt at få netop dette adelsbrev så nøjagtigt dateret som overhovedet muligt, idet skikken at udstede frelsebreve endnu på denne tid var forholdsvis ny og tilmed inde i en interessant overgangsfase. At hertug Valdemar 1334 tog en Frelle Hagensen (*Frille*-slægtens stamfader) i sin tjene-
ste og dermed fritog hans gods fra skattepligt, er det ældste hjemlige eksempel på, at en sådan handling satte sig skriftlige spor, muligvis begrundet i Frilleslægtens fortsatte købstadskon-
takter, der gjorde dokumentation af privilegierne aktuel. Allerede 1408 følte en efterkommer sig således foranlediget til at skaffe sig bevis af Ribes bys magistrat for, at han ikke havde

Vi Erik med Guds naade Danmarks, Sveriges, Norges, Vendes og Gottes konge, og hertug i Pommern, gør vitterlig (for) alle de (der) dette brev se eller høre, at vi for h. Luder Kabels bøn skyld og for troskab og villig tjeneste, som vi forstaaet har, at denne nærværende brevviser Poul Jensen, hans svend, riget hertil (dvs. hidtil) gjort har, og han og hans rette ægte afkom herefter os og vor kære husfrue og vor faderbrodersøn hertug Bugislav af Pommern med vore efterkommere konger og riget med villig troskab gøre og bevise skulle evindeligt, da unde vi ham og dem (dvs. efterkommerne) frihed og frelse til sig selv og paa disse efterskrevne fire gaarde og gods, saa som er en gaard i Alstrop, 1 gaard i Haarcbeby, 1 gaard i Storcks-

torp og en i Eckstorp med deres tiliggende til evig tid, og ikke flere eller andet krongods eller købstadsgods, og dertil skjold og hjelm med h. Luder Kabbell efter h. Luders bøn og begæring, saa som er seks stykker, to paa den højre side, det øverste er blaat og det andet er hvidt, paa den anden side fire stykker, de to er hvide og de andre to er røde, og de staa noget saa paa tværs. Item paa hjelmen to vesselhorn, skikket i stykker, saa mange og saa farvet som skjoldet. Thi forbyde vi alle ham her udi at hindre under vor hævn og vrede. Datum Haderslev anno domini 1441 ipso die nativitatís Mariæ virginis (= 8. september).

(Rigsarkivet, Niels Krags Våbenbog, ved p. 130).

forbrudt sine privilegier ved at drive ikke-standsmæssigt erhverv¹⁸⁾.

Netop på dette tidspunkt begynder flere og flere dokumenter at beskæftige sig med »frihed og frelse«: 1412 gav således Lunde ærkebiskop en på stiftets eget område, Bornholm, bosat mand sådanne privilegier; i 1413 og 1417 var det kongen, der lod privilegier af denne art udfærdige; og 1418 møder vi det ofte omtalte (gennem Dueholms Diplomatarium bevarede) adelsbrev for brødrene *Svenning* og *Mikkel Andersen* (Vinter af Vodstrup), som hr. Anders Ovesen (Hvide) skaffede disse sine tjenere¹⁹⁾. Ikke blot kan vi i flere af de her anførte tilfælde være i stærk tvivl om, hvorvidt der da var tale om et egentligt »adelsbrev«, altså en nyadling, eller om det ikke snarere drejede sig om en art stadfæstelse²⁰⁾. Til forskel fra den senere almindelige formular omtaler disse breve desuden aldrig »*skjold og hjelm*«. Ganske vist tillod hr. Anders Ovesen sine tjenere at føre samme våben som hans moder, men vel at mærke i et specielt, af ham selv udstedt brev, efter at han havde skaffet dem kong Eriks frelsesbrev (hvilket følgelig ikke kan have indeholdt noget om skjold og hjelm), og som bekendt følte efterkommerne denne adelsbrevsformular lidet tilfredsstillende; allerede 1454 skaffede slægten sig et Christiørn I's adelsbrev under henvisning til de ældre, nu ikke længere brugelige privilegiebreve.

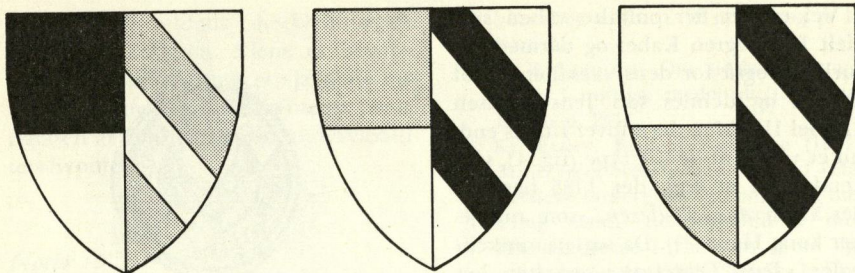
Heraf følger, at det til Poul Jensen (1426/1441) udstedte frelsesbrev bliver det første danske eksempel på den sidenhen almindelige formular for adelsbreve »med skjold og hjelm«, hvilket i allerhøjeste grad berettiger til de yderste anstrengelser for at fastslå dets datering. Nu er det værd at bemærke, at der fra Sverige (og Finland) er bevaret langt flere adelsbreve

fra denne tid, og da også disse er udstedt af Erik af Pommern, må det være berettiget at foretage en sammenligning. Vi konstaterer da straks gennem Löffquists tabeller, at der frem til og med 1416 kendes næsten 40 svenske frelsesbreve, men vel at mærke alle *uden* omtale af »skjold og hjelm«. Først 1420, dvs. omtrent samtidig med at det sker i Danmark (1418), optræder adelsbrev med omtale af våben, og det med endnu et lighedspunkt, idet også dette første eksempel kun er kendt gennem en fornyelse af Christiørn I. År 1431 dukker det næste svenske frelsesbrev med »skjold og hjelm« op, men først fra Christiørn I's tid bliver det efterhånden det almindeligste også i Sverige.

Det er følgelig snublende nærliggende at antage, at tildeling af frihed og frelse oprindeligt foregik »mundtligt«, eventuelt ved visse — nu ukendte — ceremonier, under hvilke kontrakten om kristtjeneste til hest imod skatteprivilegier afsluttedes (i Sverige således ved våbenskuer, hvor kandidater til adelskab mødte op med fuld udrustning). I takt med den stigende anvendelse af skriftlighed på alle områder i statslivet begyndte man også at lade disse »kontrakter« nedskrive; men først under Erik af Pommern føjes bestemmelser af heraldisk art til, dvs. netop som et dansk *heroldsvæsen* udbygges. Det er tænkeligt, at inspirationen hertil er kommet fra dronning Philippas hjemland, *England*, hvis heraldik og heroldsvæsen allerede da var strenge regler og principper undergivet²¹⁾.

Kabelslægtens våben

Inden vi vender tilbage til vort udgangspunkt, spørgsmålet om den »heraldiske undervasallitet«, er der endnu



3. Til venstre Kabelvåbenet med sine normale farver, således som også *teksten* i Jensens adelsbrev beskriver hans våben (sort står for blå, raster for rødt). I midten: Poul Jensens våben efter *tegningen* i Niels Krag's våbenbog. Til højre: en tredje variation, som forekommer i våbenbøger på Det Kgl. Bibliotek (Thottske Samling fol. 1104, Kallske Samling fol. 124). Det er et spørgsmål, om disse forskelle er udtryk for en bevidst differentiering.

et par problemer igen, idet det i Niels Krag's våbenbog af tegnede våben ikke fuldt ud svarer til adelsbrevets våbenbeskrivelse. At tegningen dér (se fig. 2) har 2. felt skrådelt fire gange, dvs. indeholder to skråbjælker, er utvivlsomt sket af vanfare, idet samtlige førte Kabelsegl såvel som hr. Jens Poulsens segl blot er tredelt. Et nok så stort problem udgør farverne. Adelsbrevets tekst meddeler, at 1. felts øverste halvdel er blå, den nederste hvid (= sølv), medens 2. felt er afvekslende hvidt og rødt. Den ledsagende tegning har imidlertid byttet om på blå og rødt; øjensynligt er Niels Krag siden blevet opmærksom på uoverensstemmelserne, idet der med blæk er skrevet »rød« og »blaa« i de respektive felter. Hertil kommer, at to danske våbenbøger af »Jytte Gyldenstiernetype«²²) lader skråbjælkerne være blå, men gør 1. felts øverste halvdel hvid, den nederste rød (se fig. 3).

Det ville unægteligt være fristende at søge forklaringen i, at vel modtog Poul Jensen 1426 et skjold, der var inddelt ganske som hans velynder hr. Lyder Kabels, men at det briseredes på den måde, at farverne byttedes om.

Omr. 1600 sad så slægtbogsforfatterne med et dem næppe løseligt problem: at traditionen meddelte dem én blasonering af Kabelvåbenet, og at adelsbrevets »autoriserede« beskrivelse erklærede, at dette våben, der var identisk med hr. Lyders, havde de modsatte farver.

Vi savner imidlertid enhver form for bevis, idet slægtens våben i dens hjemland, Mecklenburg, udelukkende er kendt fra segl.

Kabelslægtens vasaller

Til belysning af min undervasallitets-teori har vi da to adelsbreve, ét af 1426 (Poul Jensen), der følger reglen om, at den nyadlede modtager sin velynders våben, og ét af 1452 (Jens Poulsen »Stråle«), der ikke følger denne regel. Ganske vist har jeg ovenfor søgt at begrunde denne »undtagelse« fra, hvad jeg i mange andre tilfælde ud fra gode grunde har ment, måtte være sædvane. Men heldigvis kan nok et vidnesbyrd fremdrages, der bliver ligesom en slags kontraprøve på denne hypotese.

Vel er det her omtalte våben specielt for slægten Kabel og dermed naturligtvis også for dens »vasaller« Poul Jensen og dennes søn Jens Poulsen »Kabel II«. Men derudover findes endnu et våben af denne type (fig. 4), som kendes fra et segl, der 1485 benyttedes af en *Axel Dellesen*, »som nu tjener kong Hans«²³). Da seglets omskrift lyder »*Jens Teldefson*«, må han her have benyttet sin (i øvrigt ganske ukendte, det vil formentlig sige: tidligt afdøde) broders sigil; fadersnavnet »Delle, Tjelluf, Detlev« osv. er så sjældent herhjemme, at overensstemmelsen umuligt kan være tilfældig²⁴). I betragtning af at Axel Dellesen siden gjorde karriere og en kort tid (1497) endog var hovedsmand på Falsterbo slot, er det højst besynderligt, at vi intet kender til hans familieforhold, bortset fra, at han hentede sin hustru fra den bekendte møntmesterslægt Dringenberg i Malmø, dvs. et indicium for, at hans »adelskab« næppe var af fornemmeste art.

Strengt taget ved vi således blot, at hans fader må have heddet Detlev (Tjelluf m. fl. varianter), og heldigvis kender vi ikke flere datidige bærere af dette navn, end at vi kan gennemgå dem alle i håb om herigennem at finde en forbindelse med Kabelslægten. Opmærksomheden rettes da straks imod en omkring 1400-tallets midte levende »*Teldw*« på Lolland, altså netop dér, hvor hr. Lyder havde sit gods. Han var tilmed 1468 husfoged på Ravnsborg²⁵), et kongeligt slot, hvor såvel hr. Lyder selv som hans fader skal have været lensmænd (og følgelig selv udnævnt husfogeder på).

I 1456 blev en *Tilløff* betænkt i Niels Pedersen Gyldenstiernes testamente, hvor han kaldes dennes foged på Engestofte²⁶), dvs. at han da var i tjeneste hos en mand, der 1442 kaldte



4. Segl for Jens Dellesen, »s. iens teldefson«, 1485, men ført af Axel Dellesen. Efter Thiset: Danske adelige Sigiller fra det 15., 16. og 17. Aarhundrede, 1905, L XXVI 5.

hr. Lyder »sin broder«²⁷) (formentlig halvbroder; da vi intet ved om hr. Lyders moder, kan slægtskabet ikke nærmere udredes), og i 1449 var en *Teldu* foged på Fuglsang, en herregård, som fru Mette, hr. Lyders enke, 1446 havde skænket Maribo kloster, og som dette 1448 atter forlenede hende med²⁸).

Således finder vi også her det ofte omtalte forhold, at en trofast foged belønnes med frihed og frelse og i så fald med velynderens skjold og hjelm. Som nævnt i forrige hefte tyder det meget ringe antal bevarede adelsbreve på, at mange må være gået sporeløst tabt. Men der kan næppe være tvivl om, at det var Kabelslægtens protektion, der bragte fogeden Tjellufs søn Axel frem, således at han til sidst kom i kongens tjeneste. Den anden søn Jens døde ung; men heldigvis efterlod han det segl, der klart viser os forbindelsen med Kabelslægten. Sandsynligvis har ingen af disse brødre efterladt sig afkom, til held for adelshistorikeren, der ellers sikkert ville have gjort halsløse forsøg på at knytte en sådan »yngre Kabelslægt« til den ca.

1440 (1462) uddøde mecklenburgske slægts danske gren. Alene et bevaret segl har sammen med et sjældent fornavn nok engang dokumenteret beretigelsen af den heraldiske undervasallitets-hypotese.

Noter

- 1) Danmarks Adels Aarbog 1899 p. 221f.
- 2) Ib. 1906 p. 498. Også i sit hjemland uddøde slægten på denne tid.
- 3) Således allerede Heine Kabolt 1360—64 = Henry Petersen: Danske adelige Sigiller, 1897, nr. 533, samt Thiset: Danske adelige Sigiller, 1905, I xxvi 1—4.
- 4) Ducholms Diplomatarium, udg. Oluf Nielsen 1878, p. 75f.
- 5) Ib. p. 71f.
- 6) Danske Atlas V p. 568.
- 7) Udg. Thiset-Wittrup p. 142.
- 8) Adelsaarbogen 1901 p. 564.
- 9) UB Lund, Coll. Rönbeckiana XI p. 37.
- 10) LA Lund, nr. 4 i Enskilda arkiv, fol. 32 (med tegning) og fol. 71.
- 11) Om denne se Historisk Tidskrift för Skåneland II p. 47 og Will. Christensen i Personalhistorisk Tidsskrift 9 II p. 8ff.
- 12) Se bl. a. Ducholms Diplomatarium p. 89f. og p. 141 samt Danske Adelige Sigiller nr. 645. Om hans forbindelse med Voer kloster se mig i Kirkehistoriske Samlinger 7 V p. 77.
- 13) Ældre danske Arkivregistraturer I (1854—) p. 218.
- 14) Personalhistorisk Tidsskrift 9 II p. 13.
- 15) Om andre dateringsfejl i Niels Kragss våbenbog se ib. p. 12 note 2 og p. 14 note 2.
- 16) K. E. Löfquist: Om riddarväsen och frälse i nordisk medeltid (1935), tabellen p. 241f.
- 17) Kr. Erslev: Erik af Pommern (1901). Muligvis er brevets dateringssted »Haderslev« forkert, jfr. at kong Erik omkring denne tid forhandlede med Hansestæderne i Haddeby kirke lige udenfor det belejrede Slesvig, hvilket en plattysk kilde benævner »Haddemersleue« (p. 465 og note 17 til p. 208f).
- 18) Diplomatarium Danicum 2 XI 174 (1334) og Magazin til den danske Adels Historie I p. 124 (1408).
- 19) Svensk Diplomatarium II p. 496 (1412), Repertorium 1. rk. 5318 (1413), ib. 5673 (1417), Ducholms Diplomatarium p. 32 (1418).
- 20) Jfr. at det 1413 udstedte brev vist nærmest giver (skatte)frihed på noget bestemt *gods*, altså ikke en privilegering af en *person*, idet den pågældende synes at have været adelig i forvejen (Grubbe af Særslev, se Adelsaarbogen 1895 p. 177).
- 21) Se herom E. Verwohlt i Heraldisk Tidsskrift nr. 1 (1960) p. 27ff.
- 22) Kongelige Bibliotek, Thott Fol. 1104 og Kall Fol. 124.
- 23) Repertorium 2. rk. 5738.
- 24) Danmarks gamle Personnavne, Fornavne I sp. 190.
- 25) Repertorium 2. rk. 2398, jfr. Adelsaarbogen 1895 p. 177).
- 26) Danske Magazin 3 III p. 300.
- 27) Repertorium 1. rk. 7272.
- 28) Ib. 7938 samt Ældre danske Arkivregistraturer III (1865) p. 262, A. 95, 100, samt p. 302, A. 690.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommersiell bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommersiellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.